

ימים אחרונים דחה"פ

מ'ואלט לכאורה געקענט מסביר זיין, אז כוונת הנהגתם איז געווען צו מהדר זיין (ניט אין אכילת מצה שר' בשייכות צו אחרון של פסח, נאָר) אין „שמחת יו"ט" — מ'קען אָבער אַזוי ניט מסביר זיין וואָרום (נוסף ע"ז וואָס ביי די אַנדערע יו"ט האָט מען ביי זיי ניט געזען אַ מנהג כו"ב; און אויב צוליב שמחת יו"ט, איז דאָס דאָך שייך (לכאורה) אויך ביי חגי הסוכות וחג השבועות) דער אַלטער רבי זאָגט דאָך „המקיל משום שמחת יו"ט לא הפסיד", ד.ה. (ניט נאָר איז דאָס אַ קולא אין דער זהירות וואָס פאַדערט זיך בחגה"פ, נאָר) ס'איז אין דעם נאָר וואָס „לא הפסיד" אָבער ניט קיין ריוח — הידור „משום שמחת יו"ט".

ב. מען וואָלט געקענט זאָגן, אַז די הנהגה הנ"ל איז כדי מאַכן אַ חילוק והיכר¹⁰ צווישן אחרון של פסח¹¹ און די י' ימים שלפנ"י¹²,

(7) וכדמוכ גם משה"ש שם בנוגע לאביו: אָבער אחש"פ, הגם עס איז אים געווען שווער בכלל צו עסן מצה שר' פונדעסטוועגן כו'.

(8) ואדרכה, באחש"פ הרי ההידור בשמחת יו"ט בא ע"י קולא בזהירות חשש חזק, משא"כ בשאר יו"ט שההידור בשמחת יו"ט הוא כלי כל חשש כלל. (9) אלא שיש לדחות דבפסח שאוכלים מצה הרי משום שמחת יו"ט מקום להקל לאכול (במקום מצה קשה) מצה שר' או קניידלאך, משא"כ בשאר יו"ט. אבל ראה לעיל הערה 8.

(10) כן משמע לכאורה מספר השיחות שם: פונדעסטוועגן פלעגט ער דאָס טאָן בכדי להראות. וראה גם ס' המנהגים—חב"ד ע' 43.

(11) וע"ד שמצינו בשמע"צ (סוכה מז, א) שמיתב יתבינו (בסוכה) ברוכי לא מברכין, ומ"מ „אין ישנים בסוכה דבשלמא גבי אכילה איכא היכרא דהא אין מברך, מה שאין כן בשינה שליכא היכרא" (מרדכי) הובא במג"א ס' תרסח סק"ב. ועד"ה הוא במהרי"ל הל' סוכה.

(12) להעיר משו"ע אדה"ז אריח ר"ס קפה (וש"נ)

א. בנוגע דער זהירות ניט צו עסן מצה שר' אין חג הפסח איז יודע וואָס דער אַלטער רבי שרייבט אין זיין תשובה¹ אַז „המחמיר תבוא עליו ברכה . . טעמא רבא איכא במילתא ליזהר מחשש איסור דאורייתא" [און ווי ער איז דאָרטן אויך מבאר די פרטים און איז מחלק צווישן כישול מצה שנתפררה (אָדער אַריינלייגן אין מרק) און „מצה טחונה שעושין ממנה עגולים" וואָס „יש לדון בזה דין תערובות"], און ער איז מסיים „ומ"מ ביו"ט האחרון המקיל משום שמחת יו"ט לא הפסיד".

לפועל אָבער האָט מען געזען די הנהגה פון רבותינו נשיאנו, אַז אין די סעודות פון אחרון של פסח² פלעגן זיי ניט נאָר מקיל זיין, נאָר אויך מדקדק זיין עסן מצה שר'.

וואָס אויב יעדער מנהג ישראל „תורה היא", איז עאכ"כ אַז דאָס איז אַזוי בנוגע אַ הנהגה בפירוט³ פון רבותינו נשיאנו.

- (1) ס' ו' (נדפס בסוף ח"ו דשו"ע אדה"ז). וראה שערי תשובה לשו"ע אריח סו"ס תס.
- (2) ובכל שבעת ימי הפסח נזהרין ביותר ממצה שר' ולכן המצות שעל השלחן מכוסות, שמא יפלו עליהן מים וכו' — ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים כו' ע' לו. ספר השיחות הש"ת ע' 37. תש"ב ע' 105.
- (3) כ"ה בסה"ש תש"ב שם בהנהגת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע. וכן נהג כ"ק מו"ח אדמו"ר.
- (4) תוד"ה נפסל מנחות כ, ב. מהרי"ל הובא ברמ"א יו"ד טשע"ז ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153 (והמנהג תורה היא). וראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א.
- (5) משא"כ הנהגה סתם או עראית, ועאכ"כ שבעצנה.
- (6) להעיר שהלשון בתוס' ומהרי"ל שם „מנהג אבותינו תורה היא".

קינא כל שכן דכשר¹⁸, נאָר „הואיל ונפיק מפומי דרב כהנא“, האָט תלמידו אין דעם מהדר געווען¹⁹.

פון דעם אָבער וואָס זיי האָבן געטאָן דאָס בכל מאכל ומאכל איז מובן אַז דאָס איז ניט (נאָר) מצד דעם טעם פון „הואיל ונפיק מפומי דאדה״ז“, נאָר דאָס האָט אַ שייכות, איז נוגע צום עצם ענין פון אחרון של פסח, ובמילא — צו אַלע זיינע פּרטים (כולל — מאכלים).

וכמדובר אַמאָל²⁰ אין דעם דיוק הלשון מנהג ישראל תורה היא, אַז דאָס איז ניט נאָר אַ זאָך וואָס האָט אַ תוקף פון תורה (ע״ד מנהג אבותינו בידינו, אל תשנו מנהג אבותיכם²¹), וכתשובת הרשב״א הידועה²², נאָר דער מנהג איז (אויך) אַ (תורה) הוראה אויף זיין תוכן וענין מיוחד — ובנדו״ד, אויף דעם תוכן וענין מיוחד פון אחרון של פסח.

ד. וי״ל די נקודת הביאור בזה (בפני-מיות הענינים):

ס׳איז ידוע²³ דער חילוק צווישן פסח און שבועות בנוגע חמץ, אַז בפסח איז חמץ אסור ובתכלית און בשבועות איז חמץ ניט נאָר מותר, נאָר אדרבה אַ חיוב,

ס׳איז אָבער שווער צו זאָגן²⁴ אַז לשם היכר אליין — זאָל מען מהדר זיין²⁵ צו עסן שר״י, ובפרט ווי מ׳האָט געזען די הנהגה פון רבותינו נשיאנו, אַז זיי האָבן מדייק געווען לשרות בכל מאכל ומאכל²⁶ (אויב צוליב אַ היכר — וואָלט מען ניט געדאַרפט עס זאָל זיין בכל מאכל).

ג. ע״פ פשוט י״ל, אַז וויבאַלד דער אַלטער רבי פסק׳נט אַז „המקיל משום שמחת יו״ט לא הפסיד“ האָט מען מטעם זה גופא מהדר געווען לשרות באחש״פ — צו מדגיש זיין דעם חידוש דין והוראה פון אַלטן רב״ן.

און ע״ד ווי מען געפינט אין גמרא²⁷ אַז „רב אחא ברי׳ דרבא מהדר אתרי וחד״ (נעמען אַ הדס וואָס האָט נאָר „שני עלין בעוקץ אחד ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכב על השנים״²⁸) ווי די דיעה פון רב כהנא, כאָטש רב כהנא האָט גע-זאָגט „אפילו תרי וחד“ און „תלתא בחד

דאחר שחתם בונה ירושלים יענה אמן אחר ברכת עצמו כי כדי לחלל בין ברכות של תורה לרביעית שהיא מד״ס.

(13) עוד יל״ע בזה ע״פ הידוע שמחמירין בכמה דברים ביו״ט שני של גליות דלא אתו לזלוזי ב׳ — ראה תושיע (והאדה״ז) או״ח סתצ״ו ובנ״כ. וראה גם שו״ע אדה״ז סתע״ה ס״ל לענין אכילת מצה כ״ו. ואולי אינו שייך לנדו״ד, כי זהו רק בענין השייך ליו״ט, ולא בענין השייך לכל ימי התג (וכמו בסוכה — ראה שו״ע אדה״ז סתרל״ט ס״ט). וראה חק יעקב או״ח סתצ״א, דמקילין כמה דברים ביום אחרון של פסח באיסור חמץ הואיל והוא רק ספיקא דיומא כ״ו. וראה לקמן בפנים סיף יו״ד.

(14) להעיר מסה״ש שם (ריש ס״ב): אחרון של פסח פלעגט מען פריער ניט עסן מצה שמורה דוקא. ומשמע קצת שזה ה׳ בכדי להדגיש את השינוי בין אאש״פ לשאר הימים, ואעפ״כ לא נאמר שהיו מהדרים לאכול מצה פשוטה.

(15) ראה ספר השיחות שם.

(16) סוכה לב, ס״ב.

(17) לשון רש״י שם ד״ה תרי.

(18) רש״י שם ד״ה מהדר.

(19) ולהעיר לענינו ממשנ׳ בתניא פל״ב, והן לא לא הפסיד שכר מצות אהבת רעים, ש״ל שלאחר שגילה אדה״ז ענין זה, יש בזה לא רק שלילת השכר „לא הפסיד“, כ״א גם „ריח״ גדול שמקיים ציווי אדה״ז, ש״ע״ו מתקשר עם אדה״ז (ראה בפנים בענין הואיל דנפיק מפומי דרב״י) — ראה לקו״ש ח״ז ע׳ 223 הערה 68.

(20) לקמן ע׳ 58. וש״נ.

(21) ירושלמי שם.

(22) ח״א ס״ט.

(23) בהבא לקמן — ראה תריא ס״פ ויקהל ד״ה קחו (פס׳, ג. ז. ריש ע״ב) וביאורו בהוספות בתריא שם (קיד, ג ואלך. קטן. ד. קטן. ב). אה״ת ד״ה הא לחמא (ויקרא כרך ב) ע׳ תנו ואילך. ובכ״מ.

שוין — באחרון של פסח — געציילט (מברר געווען) אלע זיבן ספירות (מדות) פון דער ערשטער (און הויפט) ספירה ומדה — דאזיל עם כולי יומי³¹ — חסד (וואס לאחרי זה קומען די סעודות פון אחרון של פסח — סעודת הלילה וסעודת היום) — מען האט שוין גע- פועלט א ברור אין א מדה און אינעם כלל פון אלע זיבן מדות (ווי זיי שטייען אין חסד (חסד שבחסד גבורה שבחסד וכו')) — איז כאטש אז מען האלט נאך דאן נישט ביי דער דרגא (פון שבועות) אז פון חמץ גופא זאל מען אויפטאן אן ענין של קדושה ומצוה (וויבאלד עס איז נאך נישט געווען דער ברור פרטי פון פרטיות המדות (כ"א כלולה מו)):

דארף שוין אבער דעמאלט עכ"פ נישט זיין אזוי שטארק די זהירות אין דער עבודה פון מצה (לחם עוני — ביטול ואתכפיא), צו פארהיטן זי אפילו פונעם חשש חמץ של מצה שרוי:

דעמאלט האט מען בכח אויסצונוצן אין עבודת השם אויך אן ענין וואס איז נישט בתכלית הביטול והשפלות — און מהאי טעמא (וויבאלד מ'האט דעם כח צו טאן דאס — דארף מען דאס טאן, און דערפאר) איז מען מחדר במצה שרוי³² (ביז אז דאס איז, כפשוטו, די (אכילת ה)שרוי מאכט די מצוה פון "שמחת יום טוב").

ו. וויבאלד אז אלע עניני דרבנן נעמען זיך פון תורה³³, וכל דחקון רבנן כעין דאורייתא תקון³⁴, י"ל עד"ז בנדוד, ד

די שתי הלחם בשבועות דארפן זיין דוקא "חמץ (תאפינה)"²⁴, און יתרה מזה דווקא זיי ווערן א מתיר²⁵ פאר (מנחות) מצה²⁶.

און די הסברה בזה איז: "חמץ" ווייזט אויף הגבהה והתנשאות, וואס איז דער מקור פון כל מיני רע, און דערפאר איז בפסח, ווען מען האלט ערשט ביי "יציאת מצרים", מוז מען דעמאלט "אנטלויפן" פון "חמץ", ביז צו דעם אופן פון "לא יראה"²⁷ און "לא ימצא"²⁸. משא"כ בשבועות, וואס קומט נאך דער עבודה פון ספירת העומר — ווען מ'איז מברר די אלע זיבן מדות פון נפש הבהמית און מיט אלע זייערע פרטים (חסד שבחסד וכו') — דאן איז חמץ נישט נאר נישט קיין סתירה צו עבודת ה', נאר אדרבה: מען שטייט דאן אין א מצב אז מיט דעם חמץ גופא קען מען (ובמילא — דארף מען) אויפטאן אין עבודת התורה ומצות (וע"ד "ויגבה לבו בדרכי ה'")²⁹; ווייל דער תכלית העילוי איז "אתהפכא חשוכא לנהורא", אז מ'זאל דעם חושך גופא³⁰ מהפך זיין לאור, און דערפאר דארף בשבועות זיין — "חמץ (דוקא) תאפינה".

ה. עפ"ז איז מובן אז מעין זה איז אויך באחרון של פסח: בשעת מען האט

(24) אמור כג, יו. מנחות נב, ב.

(25) ראה מנחות סח, ב. תודיה כבשי (שם מח,

ב). ועוד. וראה צפע"ג הל' נדרים ת, ד.

(26) והמנחות שמביאין מן הישן — הותר ע"י שיהיה דאשחוק.

(27) בא יג, ז.

(28) שם יב, יט.

(29) דה"ב יו, ו. וראה ר"ח שער הענוה פ"ו (רלד, רע"א): שיהי יקר רוח וגבה נפש בעניני עוה"ב כו. לק"ת במדבר (טו, ג). ועוד. וראה פירוש המלות (מהדו"ב) פקמ"ו.

(30) עפ"ז מוכן אריכות דיוק סיפור חז"ל: אותן מצעות כו' הציעה לו בהיתר (מנחות מד, א).

(31) ראה זח"ג קג, איב. קצא, ב.

(32) ועפ"ז יש לפרש הלשון בסה"ש שם "בכדי להראות" — להראות ענינו ותוכנו דאחש"פ.

(33) ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, א); ד' מצות דרבנן .

יוצאות ונמשכות ממצות התורה וכלולות בהן כו'.

(34) פסחים ל, ב. ושי"נ.

וכשם ווי דאס איז אין דער פעולה והמשכה מלמעלה, עד"ז איז מובן בעבודת האדם⁴³: אכילת מצה של חובה (אדער — מצוה)⁴⁴ ווייזט, אז ער מצד כחות עצמו האלט נאך ניט ביי דער עבודה פון מצה (לחם עוני) — ביטול ואתכפא, און דערפאר ווערט אויף אים ארויפגעלייגט באופן פון חיוב און מצוה, ער זאל זיין זהיר אין דעם; משא"כ דער ענין פון „רשות“, אז מען לאזט עס איבער צו זיין רצון, איז עס א באווייז אז מען פארלאזט זיך אויף אים, ד.ה. אז מען דארף אים ניט היטן און אים מחייב זיין אין דער זהירות ועבודה פון ביטול; די עבודה פון אכילת מצה איז שוין געווארן אן ענין וואס ער קען (און וועט) אליין דורכפירן⁴⁵.

און דאס איז פארבונדן מיט דעם וואס דאס איז שביעי של פסח: ע"ד ווי גערעדט פריער ביי אחש"פ, אז ווייל מ'האלט שוין ביים ציילן די זיבעטע ספירה (סיום הבירור פון דער ערשטער פון אלע זיבן מדות), שטייט מען שוין אין א מצב ודרגא צו קענען און דארפן מהדר זיין במצוה שרוי⁴⁶.

עד"ז בשש"פ — זייענדיק דער זי- בעטער טאג פון דעם זמן ווען נגלה

אז אט דער תוכן ואופן פון אכילת מצה באחש"פ נעמט זיך (און — איז מעין) פון דעם ענין ואופן פון אכילת מצה מדאורייתא בשביעי ש"פ.

דער ביאור בזה: פון פסוק³⁵ „ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלוֹקִיד“ לערנט מען אפ³⁶ „מה שביעי רשות אף ששת ימים רשות“, דאס מיינט³⁷, אז הגם אלע זיבן טעג (חוץ — ליל דיו"ט א' דפסח) זיינען גלייך אין דעם דין פון רשות, וויבאלד אבער אז מען לערנט דאס אפ פון שש"פ³⁸ איז מובן אז דער עיקר הענין פון רשות איז בשש"פ, און פון שש"פ ווערט עס נמשך און אויפגעטאן³⁹ אין די אנדערע ששת הימים פון פסח.

איז מבואר אין חסידות⁴⁰ אז דאס וואס בשש"פ איז אכילת מצה „רשות“ איז דאס למעליה, דאס גופא (וואס דאס איז „רשות“) באווייזט אז די אכילת מצה פון שש"פ דערלאנגט נאך העכער ווי די מדרגה וואס ווערט דערגרייכט דורך אכילת מצה בלילה הראשון וואס איז חובה (ע"ד⁴¹ ווי דער ענין פון תפילת ערבית רשות⁴²).

(35) ראה טז, ח.

(36) פסחים קכ, א. שו"ע אדה"ז סתעי"ה סל"ב.

(37) ראה שער האמונה פ"כ"א.

(38) ע"ד החילוקים (ועד להלכה בפועל) — בין הדבר שנאמר הדין בו בפירוש ואלו — שנלמדו ממנו (תרי" יומא ג, ב. חינוך מצוה שס. וראה אנציקלופדיא תלמודית כרך ז' ע' קא. וש"נ).

(39) וכמדובר כמה פעמים בכל הענינים שבתורה שהדבר המלמד הוא „המקור“ שממנו נמשך הדבר הנלמד (ראה לקו"ש ח"ה ע' 241).

(40) שער האמונה שם. דרמ"צ כד, ב. ביאורו"ה להצ"צ ע' צה ואילך. ד"ה ועי"פ כ"י ששת ימים תרס"ח. לקוטי לוי"צ (לוהר) ח"ב ס"ע פז.

(41) ביאורו"ה להצ"צ וד"ה ועי"פ כ"י ששת ימים הנ"ל. לקוטי לוי"צ שם.

(42) מבואר בלקו"ת סוכות פ, ג. שה"ש כד, ב. ביאורו"ה לאדהאמ"צ (יג, סע"ד ואילך) ולהצ"צ (ע' 241).

פה ואילך).

וראה במקומות שנשמנו בהערה 40 ששייך לזה שבשש"פ ה"י קרי"ס שבה נאמר (בשלח יד, יד) ואחם תחרישון, בעתיקא תליא מילתא (זח"ב מח, א). אלא שלכאורה זהו למעלה לגמרי מעבודת ועשיית האדם גם מבחי' רשות (ראה ביאורו"ה להצ"צ שם ע' צג. לקו"ש ח"ה ע' 354. וש"נ). ואכ"מ.

(43) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 275 ואילך (באופן אחר).

(44) ראה מכות (ח, א) כו"כ דוגמאות דחובה או מצוה. אנציקלופדיא תלמודית ערך חובה מצוה רשות.

(45) עוד אופן ודרגא דרשות — שנתעלה כ"כ עד שאינו מוכרח עוד לעשי' זו ותועלתה.

אידן מצד עצמם אָנגעהייבן ציילן די טעג צו קבלת התורה, ווען עס וועט זיין דער תעבדון את האלקים על ההר הזה⁴⁰ —

איז בשעת מען קומט שוין צו צום זיבעטן טאג פון ספירה ועבודת המטה, איז דאָן די עבודה פון אכילת מצה (ביטול הישות) נישט נאָר אָן ענין פון רשות, נאָר מען קען שוין עסן און מאַיז מהדר במצה שרוי⁴¹ (וואָס האָט אַ חשש חמץ), וואָרום מאַיז מעלה אויך די בחינה אין עבודת ה', כנ"ל.

ח. דאָס איז בלויז אַ ביאור אין אַ פרט פון אַחש"פ, אַלס אַ זמן ווען מאַיז משלים די ספירה ובירור פון די (ערשטע) זיבן (מדות) ספירות (דחסד) פון ספ"ה⁴²; עס איז אָבער מובן אַז דער מנהג פון מהדרין לשרות האָט אַ שייכות צום ענין פון אַחש"פ, אַ טאָג וואָס (כשמו כן הוא) איז מסיים ומשלים דעם יו"ט פון זמן חירותנו חגה"פ (ועד"ז בנוגע שש"פ, כדלקמן).

וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם דעם „וואַרט“ פון צמח צדק (וואָס כ"ק מו"ח אדמו"ר בריינגט אין זיינע שיחות)⁴³: דער לעצטער טאָג פסח רופט מען מיט דעם נאָמען אחרון של פסח, דאָס הייסט אַז אחרון של פסח, דער לעצטער טאָג פון פסח, איז דער סיום פון דעם וואָס עס האָט זיך אָנגעהויבן די ערשטע נאָכט פון פסח. די ערשטע נאָכט פסח איז אוינער יו"ט וואָס הקב"ה האָט אונז אויסגעלייזט פון מצרים, די גאולה ראשונה דורך משה רבינו וואָס ער איז געווען דער גואל ראשון — דאָס

עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו וגאלם⁴⁴, וואָס דער-פאַר איז לאַ הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ — ווערט דאָן (ביום השביעי) אַט דער גילוי (פון דעם „לאַ הספיק וגו'") — „עצרת“, נקלט בפנימיות ביי יעדן אידן, און דערפאַר איז דעמאָלט אכילת מצה נאָר רשות⁴⁵.

ז. ס'איז אָבער מובן אַז ס'איז דאָ אַ חילוק צווישן שש"פ און אַחש"פ: בשש"פ איז דאָס דער זיבעטער טאָג פון יציאת מצרים, דורך „נגלה עליהם“, דעמאָלט איז געקומען דער גילוי מלמעלה⁴⁶. און ווי דאָס איז געווען כפשוטו, אַז בקרי"ס איז געווען דער גמר פון יציאת מצרים, וואָרום ביז דעמאָלט איז נאָך געווען אמת מצרים עליהם⁴⁷.

און בשעת עס איז געקומען דער זיבעטער טאָג, איז דער גילוי מלמעלה געוואָרן באופן של עצרת וקליטה, ובמילא האָט דאָס גע'פועל'ט אמירת שירה באַ אידן.

און דעריבער איז דאָן דער ענין פון אכילת מצה באַ זיי שוין בקליטה בפנימיות — רשות, כנ"ל.

משא"כ אַחש"פ איז דער זיבעטער טאָג פון ספ"ה⁴⁸, די עבודה מצד דעם מטה, דער בירור פון דעם מענטשן אין זיינע זיבן מדות,

און ווי דאָס איז געווען כפשוטו בפעם הראשונה, אַז ביציאת מצרים האָבן די

⁴⁵ נוסח ההגדה פיסקא מצה זו ושם לפני פיסקא ויוציאנו.

⁴⁶ ראה בכל הנ"ל (נוסף על הנ"ל הערה 40) בדורשים ד"ה ששת ימים בלקי"ת צו, סידור, אוה"ת. ועוד.

⁴⁷ ראה לקי"ת צו יד, ד.

⁴⁸ וראה לקי"ת ח"ג ע' 878. ח"ז ע' 270.

⁴⁹ „הגדה“ הובאה בר"ן סוף פסחים. וראה לקמן ע' 114.

⁵⁰ סה"ש היש"ת ע' 72.

פסוקי ההפטרה: „וה' ביום ההוא וגו' לקנות את שאר עמו גו' ומאיי הים“.

וכידוע⁵³ אז דער בעש"ט פלעגט זיך נוהג זיין צו עסן דריי סעודות אין אחש"פ און די דריטע סעודה (וואס איז געווען לפנות ערב) האט מען גערופן „סעודת משיח“ — און דאס איז מטעם הנ"ל, ווייל באחש"פ איז מאיר גילוי הארת משיח.

ט. א חילוק כללי צווישן די צוויי אופני גאולה — די גאולה ראשונה פון מצרים, און די גאולה אחרונה העתידה לבוא⁵⁴:

ביי יציאת מצרים שטייט „כי ברח העם“⁵⁵, ווייל „הרע שבנפשות ישראל עדיין ה' בתקפיו“⁵⁶, האט מען דעריבער געמוזט אנטלויפן פון רע („טומאת מצרים“⁵⁶) — און אין דעם מצב האבן זיך די אידן געפונען ביז קריעת ים סוף בשש"פ (ווי ס'איז פארשטאנדיק אויך פון פשטות הענינים, אז ביז דעמאלט איז נאך געווען אימת מצרים עליהם, כנ"ל) —

און דערפאר „לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחיפזון יצאת מארץ מצרים“⁵⁷, עס דארף זיין די זהירות גדולה פון חמץ, ובחיפזון — ברח, און די עבודה פון מצה לחם עוני — ביטול ואתכפיא.

אין דער גאולה האחרונה לעת"ל שטייט „לא בחיפזון תצאו“⁵⁸, ווארום

איז געווען דער אנהייב; אחרון של פסח איז אונזער יו"ט אויף דער גאולה אחרונה, וואס הקב"ה וועט אונז אויסלייזן פון דעם גלות אחרון דורך משיח צדקנו, וואס ער — משיח צדקנו — איז דער גואל אחרון; דער ערשטער טאג פסח איז משה רבינו'ס שמחה טאג, און אחרון של פסח איז משיח'ס שמחה טאג.

וואס דער ענין (אז אחרון של פסח איז פארבונדן מיט דער גאולה העתידה) איז מרומז (ווי אלע ענינים פון פנימיות התורה) אויך בנגלה דתורה — די הפטרה פון אחש"פ איז „עוד היום גו' ויצא חוטר וגו'“⁵¹ —

וואס די הפטרה רעדט באריכות וועגן דער גאולה העתידה ע"י משיח צדקנו און וועגן די פרטי היעוד וואס וועלן דאן מקויים ווערן. ווי ס'איז מבואר בכמה מדרשי חז"ל און אויך געבראכט אין רמב"ם⁵², וועגן דער הנהגה בימות המשיח, וואס וועט זיין אינעם אופן פון „וגר זאב עם כבש גו'“ ביז „כי מלאה הארץ דיעה את ה'“, און וועגן דעם קיבוץ גלויות וואס איז מתואר אין די

51) ואף שהטעם בזה איתא (בשור' אדה"ז סת"צ סי"ג) לפי שבלייל פסח היתה מפלתו של סנחריב, הרי מפלת סנחריב היתה בלייל ראשון של פסח (שנאמר השיר יהי לכם כליל התקדש חג גו'). וי"ל שמרומז בזה כי בהפטרה זו (בנוב לעמוד גו') מבואר נצחונו של חזק' שביקש הקב"ה לעשותו משיח (סנהדרין ד, א). וזה שיד לאחש"פ כדלקמן בפנים.

52) הלכות מלכים פ"ב. אלא שלשיטתו ביד ה"ז רק משל וקאי על אהי"ע, ולדעת הראב"ד כ"י אינו משל (ראה נ"כ שם). — וגם הרמב"ם עצמו מפרש דבריו בידו וז"ל באגרת תחיית המתים פ"ז: משיח דמשל הו'. אין דברינו זה החלטי כ"י ואם הוא כפשוטו הרי יהי' נס כ"י כעין אמרם לא הו"ק נחש וקערב בירושלים. וראה ג"כ הגש"פ (קה"ת תשמ"ז ושלאה"ז) ע' תרגם בהערה, ובארכוב — לקו"ש חכ"ז ס"ע 203 ואילך. וראה גם לקו"ש חט"ז ע' 417 ואילך.

53) ראה היום יום ע' מז.

54) בכל הבא לקמן ראה (נוסף על הנ"ל הערה 23) לקו"ש חט"ז ע' 124 ואילך. וש"נ.

55) בשלח יד, ה.

56) תניא פלא.

57) ראה טז, ג.

58) ישעי' נב, יב. וראה המשך וככה תרל"ז בתחלתו. שם פרק קכט.

„מי שנמשכה סעודתו במוצאי יו"ט האחרון ש"פ עד לאחר צאת הכוכבים מותר לאכול חמץ בסעודה אף שעדיין לא התפלל ערבית ולא הבדיל כלל". ד.ה. אין דער סעודה פון אחרון של פסח עסט ער חמץ⁶³, כאטש אז ער זאגט שפעטער בברכת המזון, ביום חג המצות הזה⁶⁴.

יא. תורה איז דאך כללות ופרטות נאמרה, ועד"ז בעניינינו: דאס וואס עס האט זיך גערעדט לעיל, אז די ערשטע

דעמאלט וועט זיין „ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ“⁶⁵, ס'איז ניטא קיין מציאות פון רע און טומאה פון וועלכע מ'זאל דארפן אנטלויפן.

און וויבאלד אז אחרון של פסח איז א יו"ט פארבונדן מיט דער גאולה האחרונה און ס'איז דאן מאיר הארת המשיח דעריבער דארף ניט זיין די זהירות פון מצה שרוי' — מ'שטייט העכער דערפון, וכו'.

י"ד. נאכמער: אין דער גאולה אחרונה, איז נוסף וואס עס וועט זיך אויספירן דער ענין פון „ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ“, אז עס וועט מער ניט זיין די מציאות פון רע, נאר עס וועט זיך אויך אויפטאן דער אמת'ער ענין פון אתהפכא;

און ווי מען זאגט אין דער הפטרה פון אחש"פ „ושעשע יונק גו' ועל מאורת צפוני גמול ידו הדה“, אז אויך דער (נחש) צפעוני — יצה"ר⁶⁶ וועט נתהפך ווערן לטוב — און א הארה וגילוי דערפון ווערט נמשך באחש"פ,

וואס דערפאר איז מען דאן מהדר בשרוי' ובכל המאכלים, ווייל אט די בחינה און חשש וואס אין מצה שרוי' ווערט דעמאלט נתהפך לטוב וקדושה און קען אויסגענוצט ווערן בעבודת ה' און אויך בשמחה⁶⁷, אנהייבנדיק בשמחת יו"ט.

און אויך דער ענין דריקט זיך אויס בהלכה בנגלה דתורה: דער דין⁶⁸ איז, אז

שם.

במשנה ברורה שם (סק"א) כתב „אמנם אם עדיין לא בירך בהמ"ז בודאי אין לו לאכול חמץ דהרי יצטרך לומר יעלה ויבוא משום דאולינן בתר התחלת הסעודה כדאייתא לעיל בסו"ס קפח וא"כ יהי תרתי דסתרי' — אבל צ"ע, כי הדין שבמג"א וחי' אפשרי רק לפני ברהמ"ז, שהרי משתחשך אסור לאכול אחרי ברהמ"ז קודם מעריב והבדלה (שו"ע א"ח סי' רצט). וראה גם כפ החיים (סק"ח) שמשתימות לשון הפוסקים משמע שגם קודם ברהמ"ז שרי, וראה הערה 64.

63. אלא שע"פ נגלה הטעם בזה „לפי שאיסור חמץ אינו תלוי בהבדלה כלל כיון שחשכה הוא לילה לכל דבר וכבר הלכה ממנו קדושת יו"ט כו' אכילת חמץ שאינו תלוי כלל בקדושת היום“ (שו"ע אדה"ז שם). ולהעיר מט"ז א"ח סו"ס תרסת. וראה לקמן ע' 128. ואכ"מ.

64. כן משמע במשנ"ב שם, מדכתב „יצטרך לומר יעלה ויבוא כו' וא"כ יהי תרתי דסתרי' [ולא — ולא יוכל לומר יעלה ויבוא . . כי יהי תרתי דסתרי' (ע"ד הדין בסק"ח) שמביא, דמי שנמשכה סעודתו למצו"ש והתפלל ערבית אינו מזכיר של (שבת)] — ומשמע מזה, שגם לדבריו אין ב"סתירה" זו לפטרו מאמירת יעלה ויבוא.

יש לומר שאינו דומה לדין הג"ל (בסק"ח), כי שם „דבריו סותרים“ כלשון אדה"ז בשולחן שם (סי"ז) „שתחלה התפלל תפלת יום שלאחריו ואח"כ מזכיר יום העבר“; משא"כ בנדוד, שהמזכיר באכילה (אכילת חמץ). ועצ"ע.

(*) בדפוס ראשון דמשנ"ב במקום החיבות „אמנם . . בודאי יאיתא. ולע"ד נראה פשוט דבודאי“ (ולפ"י פליג על דין המג"א). אבל בדפוס תרס"א (ושלאח"ז) — שהונה ותוקן ע"י המחבר עצמו — הוא ככופנים.

(59) זכרי' יג, ב.

(60) סוכה נב, א.

(61) וזה למעלה יותר מהבח"י דמצה עשירה שאינה באה לידי חימוץ (המבואר במקומות הנ"ל הערה 23, 54).

(62) שו"ע אדה"ז סתצ"א ס"ג ממג"א וחק יעקב

„מראין“⁶⁹ אותו באצבע (ואומר זה א-לי),
און „ראתה שפחה על הים מה שלא ראו
הנביאים“⁷⁰ — על דרך ווי סיועט זיין
לעת“ל⁷¹: „ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר
יחדיו“⁷², און „ואשפוך“⁷³ רוחי על כל
בשר (אויך אויף עבדים ושפחות)⁷⁴ ונבאו
גו“.

און אזוי האָט זיך ביי קריעת ים סוף
אויפגעטאַן אין וועלט אויך דער ענין פון
אתהפכא — „ריהי הענן והחשך ויאר את
הלילה“⁷⁵, אַז דער חשך אַליין האָט מאיר
געווען, בדוגמא ווי דאָס וועט זיין
לעת“ל, ווען „ולילה“⁷⁶ כיום יאיר“⁷⁷.

ויל, אַז אויך דער ענין (די שייכות
פון שש"פ צו דער גאולה העתידה) איז
פאַרבונדן מיט דער בחי' וענין פון
אכילת מצה רשות. וואָרום אַט די

נאָכט פסח איז דער יו"ט פון גאולה
ראשונה — יציאת מצרים, און דער סיום
פון פסח (אחרון של פסח) איז פאַר-
בונדן מיט דער גאולה העתידה — אין
דעם באַשטייט דער חילוק כללי צווישן
די ערשטע צוויי יו"ט טעג פון פסח און
די לעצטע צוויי טעג יו"ט; ד.ה. אַז אויך
שש"פ, וואָס איז דער סיום פון פסח, איז
שייך צו דער גאולה העתידה.⁶⁶

[און באַרץ ישראל איז דאָך דאָס דער
סיום ממש, און מען פראַוועט דעם טאַג
די סעודה פון משיח, בשש"פ].

און ווי דאָס קומט אויך אַרויס אין
דעם, וואָס דוקא בקריעת ים סוף, וואָס
איז געווען בשש"פ, איז בטל געוואָרן
מצרים וקליפת מצרים, אין דעם אופן אַז
„לא נשאר בהם עד אחד“⁶⁶, וואָס דאָס
איז מעין פון דעם ביטול הרע והעברת
הטומאה אין כללות העולם וואָס וועט
זיין לעת“ל „ואת רוח הטומאה אעביר מן
הארץ“;

און אזוי איז אויך בנוגע דעם בירור
הניצוצות קדושה פון מצרים, אַז דער
שלימות פונעם בירור פון אַלע ניצוצות
הקדושה שבמצרים — וואָס דערפאַר
לא תוסיפו עוד לראותם⁶⁷ איז געווען
בקריעת ים סוף — און „גדולה היתה
ביות הים מביות מצרים“⁶⁸, וואָס דאָס
איז בדוגמא צום שלימות הבירור פון
אַלע ניצוצות קדושה שבכל העולם
לעת“ל.

און דעריבער איז ביי קרי"ס געווען
דער גילוי אלקות אין אַן אופן פון

69 בשלח טו, ב. מכילתא ופרש"י שם. מדרש
תהלים (באבער) סח, יד. זח"ב סד, ב. ח"ג כב, סע"ב.
70 וראה גם לקוטי לוי"צ שם: ובקרי"ס היו הכל
בשנה כו' אפילו עובריו שבמע' אמן אמרו ג"כ שירה
כמו הגדולים שהיו הכל בשנה.
וראה לקו"ש חלא"ע 70 ואילך.

71 ראה המשך תעריב ח"ב ע' תתקלה ואילך.
72 ישעי' מ, ה. דכמו לעת"ל שהבשר עצמו
יראה כבוד ה' כמבואר במ"א (וראה תריח תזוה
תפב, א ואילך. שער האמונה פכ"ה), עדי"ו ה'י
בקרי"ס דראתה שפחה על הים, ולא שהיתה עלי
במדרגתה. וראה שער האמונה פכ"א. המשך תעריב
שם.

73 יואל ג, א. וראה דביר ס"פ תצא: לעת"ל
שאני עוקר יצה"ר מביניכם שנאמר והסירותי את לב
האבן מבשרכם אני מחזיר שכנתי ביניכם מנין
שנאמר והי' אחר כן אשפוך את רוחי על כל בשר
וגו'. ראה אוה"ת נד"ע תנט. תיט. ועוד.

74 שם, ב.
75 בשלח יד, כ.
76 תהלים קלט, יב. ראה שערי אורה מג, ב.
המשך תעריב שם ע' תתקלד ואילך. ובכ"מ.
77 להעיר מביר ר"פ מקץ. נתבאר באוה"ת מקץ
(בראשית כרך ה) תתקעד, ב ואילך.

65 אלא שזהו ענין גאולה העתידה שביצי"מ
(ראה לקו"ש ח"ז ע' 271 ואילך. ובכ"מ).

66 בשלח יד, כח.

67 ראה לית להאריזיל (וס' הליקוט'ים) ר"פ
תצא. שהמ"צ ס"פ ראה.

68 מכילתא בא יב, לו. פרש"י בשלח טו, כב.

המשכה וגילוי פון שש"פ „נק' רשות ועלמא דחירו"⁷⁸.

און אויך דער אופן העבודה פון רשות איז בדוגמת העבודה אין דעם זמן דלעתיד לבוא ווען עס וועט זיין „שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ"⁷⁹, „שאין בהם לא זכות ולא חובה"⁸⁰, עס וועט גיט

זיין דער ענין החיוב והמצוה, און בכלל — „באותו⁸¹ הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ולא תחרות כו' ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד כו' שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

(משיחות אחש"פ תשכ"ז, תשל"ז)

(78) דרמ"צ שם. וראה בארוכה שער האמונה שם.

(79) קהלת יב, א.

(80) שבת קנא, ב.

(81) רמב"ם סוף וחותם הל' מלכים.

שמיני

אז די פרשה פון ברכת כהנים (כאטש זי איז געשריבן בתורה א סך שפעטער) איז געזאגט געווארן פריער, פאר דעם „וישא גו' ויברכם" פון אונזער פסוק. און ווי עס שטייט¹⁰ (גלייך) נאך פרשת ברכת כהנים — „ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן" (וואס דאס איז גע-ווען ביום השמיני למילואים¹¹).

אבער עס איז א דחק גדול צו זאגן אז רש"י¹² לערנט אויך אזוי — ווייל אויב אזוי, האט רש"י געדארפט ערגעץ בא-ווארענען אז די פרשה פון ברכת כהנים שטייט אין דער תורה ניט לויט סדר הזמנים¹⁴ (בריינגענדיג דעם

א. איז פסוק „וישא אהרן את ידיו גו' ויברכם וירד מעשות החטאת גו'", שטעלט זיך רש"י אויף „ויברכם" און איז מפרש: ברכת כהנים יברכך² יאר ישא.

דער מקור פון דעם פירוש איז (ווי עס שטייט במפרשי רש"י) פון תורת כהנים¹, און — בכמה מקומות בש"ס איז מבואר אז פון דעם פסוק „וישא אהרן את ידיו גו' ויברכם" לערנט מען אפ כמה דינים אין ברכת כהנים.

מען דארף אבער פארשטיין (קשושיית הרמב"ן): רש"י איז דאך מפרש פשוטו של מקרא, און דער ציווי אויף ברכת כהנים (און די פסוקים „יברכך, יאר, ישא" וואס רש"י ברענגט דא אראפ) שטייט ערשט שפעטער אין פ' נשא¹ — היינט ווי קען מען לערנען (לויטן דרך הפשוט¹³) אז דער „ויברכם" דא איז גע-ווען ברכת כהנים?

דער רמב"ן וויל דאס פארענטפערן,

ולבניו לדורות" (וראה לקמן סעיף ב) — אבל לכאורה קשה לפרש כן בפשט, כי איך למה לא הזכיר הכתוב שצוה אותו משה לעשות כן (כמש"ש הרמב"ן בעצמו כאן). ובפרט ע"פ פרש"י צו ה, יא (וראה רמב"ן שם. שיחת ש"פ צו תשליה).

(10) נשא שם.

(11) ראה פרשי נשא שם.

(12) ברמב"ן משמע שמפרש כן ברש"י. וצ"ע בזה, כבפנים.

(13) כהראב"ע ובחיי הנ"ל.

(14) ואדרבה, מזה ש(רק) בפ' שילוח טמאים (נשא ה, ב) מביא רש"י (מגיטין ס, סע"א) ד.שמונה פרשיות נאמרו בו ביום (שזוהם המשכן), ובפ' ברכת כהנים לא פ' כלום (והרי ברכת כהנים אינה מפרשיות הנ"ל — ראה גיטין שם) — מוכח, שלשית רש"י פ' ברכת כהנים לא נאמרה בשמיני למילואים או לפנ"א.

(*) ואף שהרמב"ן מפרש בכ"מ (וארא ט, יח (יט). בא, ב. יא. א. ריש פרשתנו. ועוד) דלפעמים נאמר רק ציווי ה' למשה, ולפעמים רק ציווי משה לישראל וכיו"ב (וכי' שיטת רש"י בפירושו עה"ח, כמשנית בקלוש (ח"ג ע' 72. ועוד),

הרי בנוד"ד, שכל פרטי עבודת אהרן בשמיני למילואים נאמרו בפירוש בציווי משה לאהרן (ריש פרשתנו), מאי נשמט דהאי נשמט? אבל ראה לקמן הערה 29.

(1) פרשתנו ט, כב.

(2) נשא ו, כד"כו.

(3) רא"ם ועוד עה"פ.

(4) עה"פ (הובא גם ברמב"ן עה"פ, אלא שמתרצו גם לפירושו שאינו ברכת כהנים. וראה רא"ם ונימוקי שמואל כאן).

(5) מגילה יח, א. סוטה לח, א"ב. תמיד פ"ו מ"ב. ועוד (וראה שו"ע אדה"ז א"ח סק"ח ס"א, יב, טו, כ, לו). — אבל ראה מל"מ (הל' תפלה (נשיאת כפים) פ"ד ה"ט) דמגילה וסוטה שם גופא משמע יותר (כפירוש הרמב"ן דלקמן בפנים) דלאו בברכת כהנים קא מיירי, ע"ש. וראה גם נימוקי שמואל כאן.

(6) עה"פ.

(7) שם, כב"כו.

(8) ראה צידה לדרך כאן.

(9) כאן. וכי' בקרבן אהרן לת"כ כאן. וראה גם ראב"ע נשא (ו, כא, ז, א). בחיי (שם ז, א).

עוד ת"י ברמב"ן כאן (בסופו. וכן סתם בנשא ו, כג) שזכאן צוה אותו. . . ליום זה ולהלן נתנה ברכה זו לו